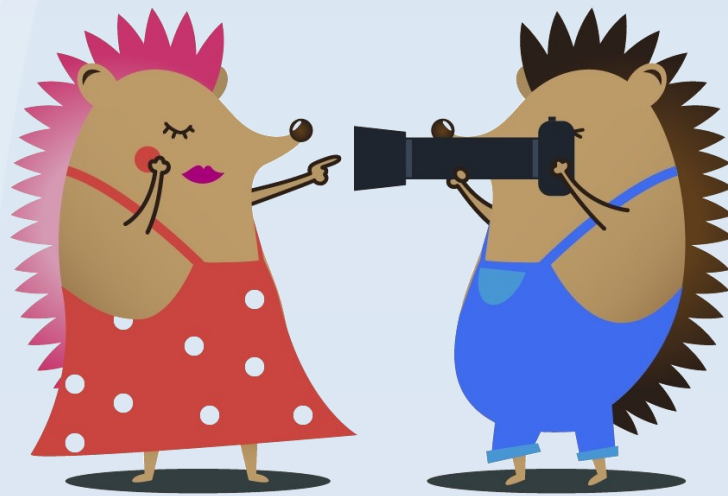

ik beslis
JONG EN BEWUST VAN MIJN PRIVACY

Het recht op afbeelding

Lespakket voor de tweede en derde graad secundair onderwijs

Versie 2.1 augustus 2018

Docentenhandleiding

Lesmateriaal ontwikkeld door

'ik beslis' (www.ikbeslis.be)

Gegevensbeschermingsautoriteit
Drukpersstraat 35
1000 Brussel
jedecideikbeslis@apd-gba.be

Stampmedia

Stampmedia
Prekersstraat 25
2000 Antwerpen
03/294 68 38

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Woord vooraf.....	5
Over de nieuwe versie	6
Doelstellingen en eindtermen	7
Handleiding les 'Het recht op afbeelding'	12
<i>Wat bereidt u op voorhand voor?</i>	12
<i>Lesdeel 1: introductie</i>	13
<i>Lesdeel 2: toestemming</i>	15
<i>Lesdeel 3: het begrip 'recht op afbeelding'</i>	17
<i>Lesdeel 4: uitzonderingen op het principe van toestemming</i>	19
<i>Lesdeel 5: praktische oefening</i>	27
<i>Lesdeel 6: besluit</i>	29
Bijlage 1: Achtergrondinformatie over het recht op afbeelding	31
Bijlage 2: Filmen op school, sexting en sharenting.....	36
Bijlage 3: Het toestemmingsformulier	40
Bijlage 4: Wie wordt geflitst?	41
Bijlage 5: alternatieve cases	43
Bijlage 6: Samenvattende fiche	47
Bijlage 7: over 'ik beslis'	49

Beste leerkracht,

Het gebruik van allerlei vormen van beeldmateriaal evolueert razendsnel. Tegenwoordig hebben veel mensen steeds een camera op zak... de smartphone! Maar niet alleen het fotograferen en filmen is vanzelfsprekend geworden, ook het verspreiden van dit beeldmateriaal was nooit zo eenvoudig: sociale netwerksites, apps zoals Snapchat, Youtube, ... alle zijn ze gericht op het delen van informatie en beeldmateriaal. Deze razendsnelle evolutie heeft zowaar iedereen overdonderd en heeft onze levenswijze en samenleving grondig veranderd. Vroeger communiceerde men hoofdzakelijk met woorden. Nu worden we vooral overstelpt met razendsnelle beelden over van alles en nog wat: over onszelf, onze kinderen, onze familie, onze sportclub, onze school, onze klas.

Maar vormt deze evolutie geen gevaar voor onze privacy? Kunnen we weigeren om gefilmd te worden, kunnen we verbieden dat beeldmateriaal over ons verspreid wordt, of worden we gedwongen om mee te gaan in de hype van het online delen van beeldmateriaal?

We willen met dit lespakket een antwoord bieden op deze vragen. De les rond "recht op afbeelding" vormt de kern van dit lespakket. In deze les wordt aan de leerlingen duidelijk gemaakt dat het feit dat het maken en verspreiden van kwaliteitsvol beeldmateriaal tegenwoordig eenvoudiger dan ooit tevoren is, niet wil zeggen dat alles zomaar gefilmd/gefotografeerd en vervolgens online gedeeld mag worden. Hierbij ligt de focus op dagdagelijkse voorbeelden uit de leefwereld van jongeren: van het nemen van selfies tot het filmen van scoutsfeesten. Bijgevolg zal niet alles wat er te zeggen valt over het maken en gebruiken van beeldmateriaal, behandeld worden.

Naast de handleiding voor deze les, biedt dit lespakket ook achtergrondinformatie over het recht op afbeelding. Op deze manier kan u zich gemakkelijk inwerken in de lesmaterie.

Dit lespakket heeft een breed doelpubliek: de 2^e en 3^e graad secundair. Dit zorgt ervoor dat de les "Recht op afbeelding" geschikt moet zijn voor een zeer divers publiek: de ene klas is de andere niet. Daarom bevat dit lespakket een standaardles die desgewenst door de leerkracht kan aangepast worden. U kan hiervoor gebruik maken van de vele alternatieve lesoplossingen die in de leshandleiding zijn opgenomen.

De realisatie van dit lespakket is het resultaat van de vruchtbare samenwerking tussen het 'ik beslis'-team van de Gegevensbeschermingsautoriteit en Stampmedia. Dankzij de unieke combinatie van de kennis, ervaring en vaardigheden van beide organisaties zorgt dit lespakket voor een kennismaking met het recht op afbeelding aan de hand van voorbeelden en lesmethoden op maat van leerkracht en leerlingen.

We hopen dat dit lespakket op een positieve manier kan bijdragen aan een bewustere en privacyvriendelijkere attitude rond het maken en gebruiken van beeldmateriaal bij onze kinderen en jongeren. De moderne technologie met de mogelijkheid tot het op eenvoudige manier maken en delen van kwaliteitsvol beeldmateriaal biedt ontelbare boeiende mogelijkheden en toepassingen. We hopen dan ook dat kinderen en jongeren ermee vertrouwd raken en er, zich bewust van en met respect voor hun privacy en die van anderen, gebruik van kunnen maken.

Brussel, mei 2015,

Het 'ik beslis'- team

Het Stampmedia-team

Over de nieuwe versie

Het recht op afbeelding is een thema dat niemand onberoerd laat en waar veel vragen rond rijzen – zo is gebleken. Uit cijfers afkomstig van Awel blijkt dat er in 2015 een honderdtal gesprekken met jongeren hebben plaatsgevonden ((dat zijn gemiddeld 2 gesprekken per week) over “pestgedrag in verband met foto’s of filmpjes”. Meer specifiek gaat het vaak over pesterijen omwille van een naaktvideo of naaktfoto, al dan niet zelf doorgestuurd of online geplaatst, of pestgedrag omwille van een foto of een filmpje op internet, Facebook, snapchat. Awel merkt ook op dat kinderen en jongeren hun rechten in verband met het ongewild verspreiden van filmpjes en foto’s niet echt lijken te kennen. En wetende dat lang niet alle jongeren een luisterend oor zoeken bij Awel, geeft dit toch aan dat een groot deel van onze jongeren problemen ondervindt door de verspreiding van hun beeldmateriaal.

Dit was meteen de aanleiding om in 2015 een campagne rond het recht op afbeelding te lanceren. Vandaag, bijna 2 jaar later, blijft het thema brandend actueel. Wekelijks verschijnen er in de pers berichten over het al dan niet ongewenst (online) verspreiden van beeldmateriaal. Bovendien werd onze campagne heel positief onthaald – we ontvingen de M-Award voor beste Mediawijs Onderwijsinitiatief. Daarom besloten we om ook in de nabije toekomst in te zetten op het onderwerp “recht op afbeelding”.

Dit vertaalt zich in het blijvend gratis beschikbaar stellen van onze populaire folder over het recht op afbeelding en een update van het lespakket.

Deze nieuwe versie gaat dieper in op vragen die aan bod zijn gekomen op ons jongerenparlement over het recht op afbeelding op 29 januari 2016. Het gaat over onderwerpen zoals het filmen van de les en *sharenting*. Met dit laatste wordt het door (groot)ouders online delen van beeldmateriaal van hun (klein)kinderen bedoeld. De nieuwe versie van het lespakket is daarenboven ook aangepast aan de vernieuwde ‘ik beslis’-website (www.ikbeslis.be) die op 7 februari 2017 werd gelanceerd.

De doelstellingen en leerinhouden van het lespakket zijn identiek aan de vorige versie.

Brussel, augustus 2017,

Het ‘ik beslis’- team

Doelstellingen en eindtermen

Doelstellingen

De les “Recht op afbeelding” in dit lespakket werd speciaal ontwikkeld voor leerlingen uit de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs.

Het schept een kader waarin ze zich bewust worden van het begrip “recht op afbeelding”. Een belangrijk inzicht dat wordt aangebracht is dat het nemen en gebruiken van beeldmateriaal van personen niet zo vanzelfsprekend is. Er is immers, op enkele uitzonderingen na, steeds toestemming voor nodig van de afgebeelde personen.

De leerlingen leren wat het recht op afbeelding inhoudt, wat de uitzonderingen op het recht op afbeelding zijn en wat ze kunnen doen wanneer ze problemen ervaren.

Streefdoel

Dit lespakket moet ertoe bijdragen dat leerlingen op een behendige, zelfredzame en kritische manier kunnen participeren aan de complexe, veranderlijke wereld waarin ze leven en dat zowel in de rol van maker, zender als ontvanger van beeldmateriaal. Om dat te kunnen, moeten kinderen kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen op het vlak van mediageletterdheid, mediawijsheid en technische en instrumentele mediacompetentie. Meer concreet wil dit lespakket de leerlingen de attitude bijbrengen om niet zomaar alles te filmen en online te delen, zonder hiervoor vooraf de toestemming te vragen aan de afgebeelde persoon.

Concrete lesdoelen

De leerlingen

- begrijpen dat het nemen, gebruiken en verspreiden van beeldmateriaal niet altijd vanzelfsprekend is;
- kunnen uitleggen
  - ◇ dat voor het nemen van elke foto en elk filmpje de toestemming van de betrokken persoon vereist is;
  - ◇ dat toestemming geven om gefotografeerd/gefilmd te worden, geen toestemming inhoudt voor het verder gebruik van dit beeldmateriaal (zoals bijvoorbeeld publicatie op internet);
  - ◇ wat het “recht op afbeelding” inhoudt;
  - ◇ dat er is geen toestemming vereist is wanneer het gaat om foto’s en filmpjes
    - * van menigten;
    - * van toevallige passanten;
    - * van publieke personen;
    - * voor persoonlijk, huishoudelijk gebruik;
  - ◇ dat journalisten niet altijd toestemming moeten vragen voor het filmen en fotograferen van mensen. Of ze toestemming moeten vragen of niet hangt af van de nieuwswaarde van de foto of het filmpje;
  - ◇ dat poseren voor een foto hetzelfde is als toestemming geven voor het nemen van de foto, maar dat poseren voor een foto niet wil zeggen dat je toestemming geeft om de foto te gebruiken of te verspreiden via internet;

- zijn in staat het onderscheid te maken tussen de situatie van minderjarigen zonder onderscheidingsvermogen en de situatie van minderjarigen met onderscheidingsvermogen;
- kunnen zelf voorbeelden geven van
  - ◊ het naleven van het recht op afbeelding;
  - ◊ inbreuken op het recht op afbeelding;
- hebben de vaardigheden verworven om
  - ◊ het recht op afbeelding van andere personen te respecteren;
  - ◊ zich bij problemen rond het recht op afbeelding tot de juiste hulpkanalen te wenden.

In de handleiding van de les “Recht op afbeelding” staan per lesonderdeel concrete lesdoelen beschreven.

Lesmethoden

De doelstellingen van deze les worden bereikt door middel van verschillende lesmethoden.

Zo bevat dit lespakket enerzijds alternatieve cases (zie de bijlagen van dit lespakket), anderzijds zijn er verschillende werkvormen voorzien, waaronder groepsdiscussie rond cases, klasdiscussie rond cases, een quiz, een webquest, ...

Les op maat van uw klasgroep

Omdat dit lespakket voor de gehele 2de en 3de graad secundair onderwijs is ontwikkeld, worden er voor elk lesonderdeel alternatieve lesopties aangeboden. Zo kan de standaardles aangepast worden en kunt u de lesdoelen bereiken, rekening houdend met de eigenheid en interesses van uw klasgroep(en). Op deze manier kunt u een les op maat van uw klasgroep (en) samenstellen.

Het lespakket biedt materiaal voor een les van 1 à 2 uren.

Vakoverschrijdende eindtermen

Vakoverschrijdende eindtermen zijn minimumdoelen met betrekking tot kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die niet specifiek behoren tot een vakgebied, maar onder meer door middel van diverse vakken, onderwijsprojecten en andere activiteiten worden nagestreefd. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht de vakoverschrijdende eindtermen bij de leerlingen na te streven (inspanningsverplichting). De school toont bij een doorlichting aan dat ze met een eigen planning aan de vakoverschrijdende eindtermen werkt.

In wat volgt, wordt toegelicht aan welke vakoverschrijdende eindtermen (geactualiseerd volgens de 'VOET @ 2010') het voorliggende lespakket tegemoet komt. Eerst wordt ingegaan op de relevante aspecten uit de '*gemeenschappelijke stam*'. Dit gaat verder dan enkel en alleen 'mediawijsheid'. Vervolgens wordt er nog wat specifieker ingegaan op enkele '*contexten*' die in dit lespakket aan de orde zijn.

Met betrekking tot de '**gemeenschappelijke stam**' wil dit lespakket werken aan volgende aspecten:

Communicatief vermogen

- 1 De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk;

Empathie

- 5 De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen;

Kritisch denken

- 11 De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h.v. relevante criteria;
- 12 De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken;
- 13 De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken;

Mediawijsheid

- 14 De leerlingen gaan alert om met media;
- 15 De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte;

Open en constructieve houding

- 16 De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld;
- 17 De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten;

Respect

- 18 De leerlingen gedragen zich respectvol;

Verantwoordelijkheid

- 20 De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving;

Zelfbeeld

- 21 De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten;
22 De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen;

Zorgzaamheid

- 26 De leerlingen gaan om met verscheidenheid;
27 De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Naast de aspecten van de *'gemeenschappelijke stam'* kan dit lespakket nog specifiekere gelinkt worden aan enkele *'contexten'*.

Context 2: Mentale gezondheid

- 5 De leerlingen kunnen zich uiten over en gaan respectvol om met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en geaardheid, seksuele gevoelens en gedrag;
8 De leerlingen herkennen de impact van cultuur- en kunstbeleving op het eigen gevoelsleven en gedrag en dat van anderen;

Context 3: Relationale ontwikkeling

- 5 De leerlingen handelen discreet in situaties die dat vereisen;

Context 5: Politiek-juridische samenleving

- 4 De leerlingen zetten zich actief en opbouwend in voor de eigen rechten en die van anderen;
5 De leerlingen tonen aan dat het samenleven in een democratische rechtstaat gebaseerd is op rechten en plichten die gelden voor burgers, organisaties en overheid;

Context 7: Socioculturele samenleving

- 1 De leerlingen beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen.

Tot slot sluit vindt dit lespakket ook aansluiting met **de 'eindtermen ICT'** die de leerlingen bereikt moeten hebben na de eerste graad van het secundair onderwijs. Het lespakket bouwt verder op enkele van deze verworven competenties van de leerlingen. De eindtermen ICT voor de eerste graad van het secundair onderwijs zijn:

- 2 De leerlingen gebruiken ICT op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier;
- 6 De leerlingen kunnen met behulp van ICT digitale informatie opzoeken, verwerken en bewaren;
- 8 De leerlingen kunnen ICT gebruiken om op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren.
- 10 De leerlingen zijn bereid hun handelen bij te sturen na reflectie over hun eigen en elkaars ICT-gebruik.

Handleiding les ‘Het recht op afbeelding’

Wat bereidt u op voorhand voor?

Algemeen

Ter voorbereiding van deze les neemt u best de achtergrondinformatie over het recht op afbeelding door. U vindt deze terug in de bijlages van dit lespakket.

Voor deze les is de aanwezigheid van projectiemateriaal noodzakelijk. Afhankelijk van de lesopties die u kiest, hebben de leerlingen (alleen of in groep) ook toegang tot het internet nodig.

Er is een samenvattende fiche rond het onderwerp ‘Recht op afbeelding’ beschikbaar op www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Lesmateriaal. U kunt deze fiche afdrukken en aan het einde van de les aan de leerlingen meegeven.

Bij dit lespakket hoort ook een folder “*Recht op afbeelding – Hoe zit dat?*” U kunt deze folder gratis downloaden via www.ikbeslis.be, eveneens bij het lesmateriaal. Let op, deze folder is geen samenvatting van deze les, maar illustreert het onderwerp ‘recht op afbeelding’ aan de hand van 4 cases die niet in de lespakket opgenomen zijn.

Druk indien nodig (afhankelijk van de manier waarop u deze les wenst te geven, voor meer informatie zie verder in deze handleiding), de cases en het opdrachtblad voor de webquest af.

Indien u tijdens uw les gebruik wil maken van het educatief spelelement “Wie wordt geflitst”, dan kan u de buttons (in stickervorm) via www.ikbeslis.be gratis (tot 100 personen) bestellen.

Nuttige websites ter voorbereiding van deze les:

- ‘ik beslis’: www.ikbeslis.be
- Gegevensbeschermingsautoriteit: www.gegevensbeschermingsautoriteit.be
- Bestel gratis folders en buttons: www.ikbeslis.be/bestel

Lesdeel 1: introductie

Doel van dit lesonderdeel

In dit lesonderdeel wordt het onderwerp van de les, recht op afbeelding, geïntroduceerd. De leerlingen stellen zich de vraag of het nemen, delen en gebruiken van beeldmateriaal van andere personen vanzelfsprekend is.

Verloop lesonderdeel

Start de les door de leerlingen het educatief spelelement “Wie wordt geflitst?” uit te leggen. Een groene button betekent dat er foto’s genomen mogen worden en dat deze gedeeld mogen worden. Een oranje buttons betekent dat er foto’s genomen mogen worden, maar dat deze niet gedeeld mogen worden. Een rode button betekent dat er geen foto’s genomen mogen worden. Zie de bijlagen van dit lespakket voor de volledige uitleg van dit spelelement.

Nadat iedere leerling een keuze heeft gemaakt uit een van de drie buttons, kunt u de leerlingen laten reflecteren over hun gemaakte keuze:

- Waarom hebben ze voor een bepaalde kleur gekozen?
- Hebben ze opgemerkt dat niet iedereen dezelfde kleur gekozen heeft?
- Wanneer ze zelf foto’s en filmpjes van anderen maken en (online) delen, hebben ze zich ooit al afgevraagd of de gefotografeerde of gefilmde persoon hiermee akkoord gaat?
- Is het volgens hen belangrijk om deze vraag te stellen? Zijn er situaties waarin men hier volgens hen geen rekening mee moet houden?
- Kunnen ze situaties bedenken waar zichzelf of iemand anders liever niet heeft dat er een foto getrokken wordt en dat dit online verspreid wordt?

Emma Watson, de actrice bekend van onder meer Harry Potter-films, laat geen selfies met fans meer toe. Haar reden? “Als iemand een foto plaatst, is binnen twee seconden terug te vinden waar ik ben, tot op tien meter nauwkeurig. Iedereen kan zien wat ik aanheb en met wie ik ben. Ik kan niet zo traceerbaar zijn.”

Vertel hen dat het onderwerp van deze les het maken en (online) verspreiden van foto’s en filmpjes van personen is.

Lesoptie: geblurde foto

U kan de les ook op een alternatieve manier starten indien u geen gebruik wenst te maken van het educatief spelelement "Wie wordt geflitst?". In deze alternatieve introductie vertrekt u van een geblurde foto. Op deze manier worden de leerlingen aan het denken gezet: waarom is deze foto geblurd?

Toon onderstaande foto aan de leerlingen (deze foto kunt u downloaden via www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Lesmateriaal).

Vraag aan de leerlingen:

- Wat valt er op aan deze foto?
  - ◇ Foto is geblurd.
- Waarom is deze foto geblurd?
  - ◇ Vraag hen om over deze vraag na te denken en zeg hen dat je deze vraag later in de les terug zal stellen.

Lesdeel 2: toestemming

Doel van dit lesonderdeel

In dit lesonderdeel wordt aan de leerlingen uitgelegd dat het nemen en gebruiken van beeldmateriaal niet zomaar mag.

De leerlingen

- begrijpen dat het nemen, gebruiken en verspreiden van beeldmateriaal niet altijd vanzelfsprekend is;
- kunnen op het einde van dit lesonderdeel uitleggen dat
  - ◇ voor het nemen van elke foto en elk filmpje de toestemming van de betrokken persoon vereist is;
  - ◇ toestemming geven om gefotografeerd/gefilmd te worden, geen toestemming inhoudt voor het verder gebruik van dit beeldmateriaal (zoals bijvoorbeeld publicatie op internet).

Verloop lesonderdeel

In dit lesonderdeel worden een of meerdere cases rond het principe van toestemming behandeld.

Het dronken feestje

Vertel de leerlingen onderstaande case:

Aïsha (20) wordt ingehuurd als fotografe op een feestje van een vriendin. Tijdens het feestje fotografeert en filmt ze in het wilde weg. Ook de 16-jarige Laura die staat te kussen met een jongen. Wanneer Aïsha de video op Facebook zet, krijgt ze een woedend bericht van Laura. Die dreigt om de politie te verwittigen als Aïsha de video niet verwijdert. Omdat Laura volgens Aïsha heel onbeleefd is, weigert ze de video te verwijderen en blokkeert Laura. Daarna hoort ze er niets meer van.

Vraag aan de leerlingen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Aïsha vraagt geen toestemming om Laura in beeld te brengen en die beelden te publiceren.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - Aïsha had toestemming moeten vragen om Laura te filmen en fotograferen. Daarna moet ze nog eens haar toestemming hebben om de video online te zetten. Wanneer Laura haar vraagt om de video offline te halen, is Aïsha verplicht om dat te doen.

Moraal van de case

Er bestaat wetgeving die zegt dat je de toestemming van mensen moet hebben voordat je hen mag fotograferen en filmen. Ook voor het gebruik van foto's en filmpjes waarin iemand afgebeeld staat, heb je de toestemming nodig van de afgebeelde persoon.

Benadruk dat zelfs wanneer je toestemming hebt om iemand te fotograferen of te filmen, je de foto of het filmpje achteraf niet zomaar op het internet mag zetten. Als je de foto of het filmpje achteraf wilt gebruiken, dan moet je ook daar de toestemming voor vragen.

Besluit van dit lesonderdeel

Dit lesonderdeel kan worden afgerond met volgende conclusies:

- Vraag altijd de toestemming voor het fotograferen en filmen van personen.
- De toestemming voor het fotograferen en filmen van een persoon houdt geen toestemming in voor het verder gebruik van dit beeldmateriaal (bijvoorbeeld het delen ervan op internet). Wil je na het nemen van de foto deze ook (online) verspreiden of gebruiken, dan moet je hier opnieuw toestemming voor vragen aan de afgebeelde persoon.

Lesoptie: alternatieve cases – werken in groepen

Variatie

In de bijlagen van dit lespakket vindt u onder de titel “Alternatieve cases” (zie pagina 43) alternatieve cases die u in uw les kan gebruiken. Dankzij deze alternatieve cases heeft u de mogelijkheid om in uw les cases te gebruiken die eventueel beter aansluiten bij de eigenheid en interesses van uw klasgroep(en).

U kan eveneens gebruik maken van de alternatieve cases indien u deze les in verschillende klasgroepen wenst te geven, maar niet steeds hetzelfde voorbeeld wenst te gebruiken.

Werken in groepen

U kunt dit lesonderdeel ook geven aan de hand van groepsdiscussies. Verdeel de klas in groepjes. Bezorg iedere groep één of meerdere cases uit de bijlagen van dit lespakket. Ieder groepje bespreekt eerst de eigen case(s) aan de hand van de bijhorende vragen. Vervolgens vertelt ieder groepje zijn eigen case(s) en hun antwoord op de casevragen aan de andere groepen. De andere groepen hebben de mogelijkheid om te reageren. U modereert het klasgesprek.

Dankzij de alternatieve cases hoeft u niet alle groepen dezelfde case te geven. Het kan evenwel interessant zijn om dezelfde case in een aantal groepen te laten bespreken. Misschien antwoorden deze groepen verschillend... zo is er al een mooie basis voor een klasdiscussie.

Lesdeel 3: het begrip ‘recht op afbeelding’

Doel van dit lesonderdeel

In dit lesonderdeel wordt aan de leerlingen het begrip “recht op afbeelding” aangeleerd.

De leerlingen kunnen op het einde van dit lesonderdeel

- uitleggen wat het ‘recht op afbeelding’ inhoudt;
- het onderscheid maken tussen de situatie van minderjarigen zonder onderscheidingsvermogen en minderjarigen met onderscheidingsvermogen.

Verloop van dit lesonderdeel

Vertel de leerlingen dat iedere persoon over een recht op afbeelding, ook wel ‘portretrecht’ genaamd, beschikt:

Het recht op afbeelding is een recht waarbij voor het maken van elke menselijke afbeelding, maar ook voor het gebruik van die afbeelding toestemming vereist is van de afgebeelde persoon.

Benadruk dat

- het recht op afbeelding enkel van toepassing is op foto’s en filmpjes waarop mensen zijn afgebeeld;
- het recht op afbeelding van toepassing is op alle beeldmateriaal waarop mensen het hoofdonderwerp vormen en herkenbaar in beeld komen. Dus zowel foto’s als filmpjes vallen onder het recht op afbeelding;
- iedereen dit recht op afbeelding heeft.

Leg uit dat hoewel iedereen dit recht op afbeelding heeft, kinderen zonder onderscheidingsvermogen (kinderen tot 12 à 14 jaar) zelf geen toestemming kunnen geven. Voor deze kinderen geven hun ouders toestemming.

Lesoptie: herkenbaar afgebeeld of niet?

U kunt eventueel dieper ingaan op het concept "herkenbaar in beeld komen". Wanneer wordt iemand herkenbaar afgebeeld en wanneer niet? Stel uw leerlingen de vraag of zij een foto of filmpje waarin het gezicht van een persoon niet zichtbaar of herkenbaar in beeld komt, zonder toestemming mogen gebruiken.

Dat het gezicht niet zichtbaar is, houdt niet automatisch in dat een persoon onherkenbaar wordt afgebeeld. Zo kan een persoon wiens gezicht onherkenbaar is op een foto, toch te identificeren zijn doordat hij bijvoorbeeld een zeer herkenbare trui draagt. Dit kan er toe leiden dat, wanneer deze foto deel uitmaakt van een reeks foto's (bijvoorbeeld alle foto's van het feestje), deze persoon wel identificeerbaar is aan de hand van zijn kledij. Het is een vergelijkbare situatie met een naaktfoto van iemand waarbij het gezicht niet herkenbaar in beeld komt. In dit geval kan de persoon toch te identificeren zijn, bijvoorbeeld door typische tatoeages. Omdat de personen in deze situaties te identificeren zijn, is toestemming voor het gebruik ervan vereist.

Niet herkenbaar in beeld komen gaat dus verder dan louter het niet in beeld brengen of blurren van het gezicht van personen.

Lesdeel 4: uitzonderingen op het principe van toestemming

Doel van dit lesonderdeel

In dit lesonderdeel wordt ingegaan op de uitzonderingen op het toestemmingsprincipe. Aan de leerlingen wordt uitgelegd dat er een aantal situaties zijn waarin er geen toestemming nodig is voor het filmen en fotograferen van mensen en voor het gebruik van beeldmateriaal waarop personen te zien zijn.

De leerlingen kunnen uitleggen dat:

- er geen toestemming vereist is wanneer het gaat om foto's en filmpjes
  - ◇ die een sfeerbeeld tonen;
  - ◇ van toevallige voorbijgangers;
  - ◇ van publieke personen;
  - ◇ voor persoonlijk, huishoudelijk gebruik zoals bijvoorbeeld het familiealbum;
- journalisten niet altijd toestemming moeten vragen voor het filmen en fotograferen van mensen. Of ze toestemming moeten vragen of niet hangt af van de nieuwsaarde van de foto of het filmpje;
- poseren voor een foto hetzelfde is als toestemming geven voor het nemen van de foto, maar dat poseren voor een foto niet wil zeggen dat je toestemming geeft om de foto te gebruiken of te verspreiden via internet.

Verloop van dit lesonderdeel

Dit lesonderdeel wordt door middel van een foto-oefening aangebracht. De foto-oefening bevat 8 fotocases. De presentatie voor deze foto-oefening kunt u downloaden via de website www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Lesmateriaal

Quiz

Open de presentatie met de quiz. Leg de leerlingen uit dat bij elke foto twee vragen gesteld zullen worden:

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?

De leerlingen die denken dat er toestemming gevraagd moeten worden steken hun hand op. Vraag per foto aan een leerling waarom hij of zij denkt dat er (geen) toestemming vereist is. Eventueel kan een andere leerling hier nog op reageren. Vertel hen daarna waarom er (geen) toestemming vereist is.

Indien u in het lesonderdeel gebruik heeft gemaakt van groepsdiscussies, kan u voor dit lesonderdeel eveneens gebruik maken van deze methode. De leerlingen discussiëren dan eerst per groep over de quizvragen.

Foto 1

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
⇒ **Nee**, voor een sfeerfoto van een menigte op een publieke plaats is dat niet nodig.
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?
⇒ **Nee**, voor een sfeerfoto van een menigte op een publieke plaats is dat niet nodig.

Foto 2

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
⇒ **Nee**, door duidelijk te poseren geeft de persoon toestemming om de foto te nemen.
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?
⇒ **Ja**, door te poseren heeft het meisje op de foto enkel toestemming gegeven om de foto te nemen. Ze heeft door te poseren echter geen toestemming gegeven om de foto later te gebruiken.
  - ◇ Deze foto is geblurd omdat de afgebeelde persoon aan u als leerkracht geen toestemming heeft gegeven om haar foto te gebruiken in uw les. Door te poseren heeft ze destijds aan de fotograaf enkel stilzwijgend de toestemming gegeven om de foto te nemen.

Foto 3

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
⇒ **Nee**, ze staan toevallig op de foto van een publieke plaats. Toevallig, omdat de toren het onderwerp van de foto is en niet de afgebeelde mensen.
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?
⇒ **Nee**, ze staan toevallig op de foto op een publieke plaats. De toren is het onderwerp van de foto.

Benadruk dat er geen toestemming nodig is omdat de toren het onderwerp van de foto is. Wanneer je een foto of een filmpje maakt van iemand op een publieke plaats en deze persoon niet toevallig op de foto staat, mag je die foto of dat filmpje niet zomaar gebruiken of verspreiden. Bijvoorbeeld: een klasgenoot die vraagt om zijn gek dansje met op de achtergrond de Toren van Pisa te filmen, heeft jou geen toestemming gegeven om dit filmpje achteraf op Facebook of Youtube te zetten.

Het fundamentele verschil met de bovenvermelde quizfoto van de Toren van Pisa is dat het klasgenootje in deze situatie geen toevallige voorbijganger is, maar het hoofdonderwerp van het filmpje vormt, terwijl dit in de quizfoto de Toren van Pisa is.

Foto 4

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
⇒ **Nee**, deze foto is genomen tijdens een concert van de afgebeelde publieke persoon. De dame op de foto is popster Miley Cyrus.
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?
⇒ **Nee**, deze foto van Miley Cyrus is genomen tijdens een concert van haar en de foto heeft in deze les een informatief doel (je gebruikt de foto niet voor commerciële doeleinden, bijvoorbeeld om te drukken op T-shirts en deze te verkopen).

Verduidelijk, indien nodig, het begrip 'publieke persoon' door voorbeelden te geven. Voorbeelden van publieke personen zijn politici, popsterren, acteurs, sporters, bv's, ... Zo moeten mensen die langs de weg bij een wielervedstrijd staan en de wielrenners fotograferen en filmen aan de wielrenners geen toestemming vragen. Op dit moment oefenen deze personen een publieke activiteit uit.

Foto 5

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde persoon om de foto te nemen?
⇒ **Ja**, deze foto is in de privésfeer van een publieke persoon genomen. De afgebeelde persoon is opnieuw Miley Cyrus.
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde persoon om de foto te publiceren?
⇒ **Ja**, deze foto is in de privésfeer van een publieke persoon genomen. Om deze reden is de foto hier geblurd.

Benadruk dat publieke personen zonder toestemming afgebeeld mogen worden. Die afbeeldingen mogen ook gepubliceerd worden. Toch is het ook hier opletten: de foto's en filmpjes moeten namelijk informatieve doeleinden hebben, dus niet commercieel. Daarnaast moeten ze het privéleven van de publieke personen eerbiedigen. Een popster op het podium fotograferen is ok, in de supermarkt niet.

Foto 5

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
⇒ **Nee**, wanneer je foto's of video's maakt op bijvoorbeeld een familiefeest, en die afbeeldingen belanden in het familie-archief, dan moet je daarvoor niet aan iedereen toestemming vragen.
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?
⇒ **Het hangt er van af.**
  - ◇ Wanneer iemand deze foto deelt, publiceert, of afdrukt buiten de familiekring, is er van alle personen op deze foto wel toestemming nodig.
    - * Om deze foto te gebruiken in uw les moeten de personen op de foto dus hun toestemming geven. In dit geval hebben de ouders van de jongen én de andere persoon op de afbeelding hun toestemming gegeven.
  - ◇ Wanneer iemand deze foto deelt, publiceert, of afdrukt binnen de familiekring, is er geen toestemming nodig van de op deze foto afgebeelde personen.
    - * Dit is bijvoorbeeld het geval als de foto wordt gedeeld op een beveiligde website die enkel toegankelijk is voor de gezinsleden (bijvoorbeeld doordat je moet inloggen met een wachtwoord om de foto's te kunnen zien).

Foto 7

- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te nemen?
- Moet de fotograaf toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?

Of er toestemming moet gevraagd worden voor het nemen en publiceren hangt er van af. Journalisten moeten geen toestemming vragen :

- wanneer ze een **maatschappelijke wantoestand** bekend maken;
- wanneer dat tot **censuur** zou kunnen leiden;
- wanneer ze een **bron** willen **beschermen**.

Foto 8

- Moet de dame die de selfie neemt toestemming krijgen van de andere persoon om de foto te nemen?
⇒ **Nee**, hoewel voor het nemen van een foto van iemand anders er altijd toestemming moet gevraagd worden aan die persoon, moet hier geen expliciete toestemming gevraagd worden. Doordat de andere persoon poseert voor de selfie, heeft deze persoon reeds (impliciet) toestemming gegeven voor het nemen van de selfie. Er hoeft dan ook niet expliciet om toestemming gevraagd te worden.
- Moet de dame die de selfie neemt toestemming krijgen van de afgebeelde personen om de foto te publiceren?
⇒ **Ja**, toestemming voor het maken van een foto betekent niet dat de afgebeelde persoon ook toestemming geeft om deze foto (online) te verspreiden. De dame die de selfie neemt moet hiervoor expliciet toestemming vragen (hierbij moet ze vermelden hoe en waar ze de foto zal verspreiden).

Besluit van dit lesonderdeel

- Leg de leerlingen uit dat er uitzonderingen bestaan op het principe van toestemming. Er is geen toestemming vereist wanneer het gaat om foto's en filmpjes
  - ◇ die een sfeerbeeld tonen (foto Tomorrowland);
  - ◇ van toevallige voorbijgangers (foto Toren van Pisa);
  - ◇ van publieke personen (foto Miley Cyrus), let op niet wanneer ze bijvoorbeeld in de supermarkt zijn om te winkelen;
  - ◇ voor persoonlijk, huishoudelijk gebruik zoals bijvoorbeeld het familie- of vakantiealbum (selfie);
- Benadruk dat poseren voor een foto betekent dat je toestemming geeft voor het nemen van die foto. Maar dat poseren voor een foto niet wil zeggen dat je toestemming geeft om de foto te gebruiken of te verspreiden via internet (foto meisje op festival);
- Herhaal dat journalisten niet altijd toestemming moeten vragen voor het filmen en fotograferen van mensen. Of ze toestemming moeten vragen of niet hangt af van de nieuwswaarde van de foto of het filmpje (foto betoging).

Lesoptie: de journalistieke uitzondering

U kan bij foto 7 eventueel dieper ingaan op de achterliggende reden voor de journalistieke uitzondering op het principe van toestemming.

Leg de leerlingen uit dat deze uitzondering deels te maken heeft met de uitoefening van het democratisch controlerecht door journalisten, de zogenaamde "waakhondfunctie" van de pers in een democratische samenleving. Dit controlerecht mag natuurlijk niet misbruikt worden: een artikel of reportage moet steeds van maatschappelijk belang zijn, in die mate dat een inbreuk op het principe van toestemming gerechtvaardigd is. Deze afweging moet iedere journalist voor elk van zijn werkstukken opnieuw maken.

Benadruk dat een ledenblad van bijvoorbeeld een vereniging of een sportclub niet als journalistiek beschouwd wordt en daarom dus niet onder deze uitzondering valt. Ook een schoolkrantje valt niet onder deze uitzondering.

Lesdeel 5: praktische oefening

Doel van dit lesonderdeel

Dit lesonderdeel heeft als doel om de verworven kennis met betrekking tot het recht op afbeelding te verwerken.

Verloop van dit lesonderdeel

In dit lesonderdeel wordt gebruik gemaakt van de quiz over het recht op afbeelding. U vindt deze quiz op volgende internetpagina terug:

www.ikbeslis.be > Jongeren > Foto's en filmpjes > Quiz.

Deze quiz kan, afhankelijk van het ICT-materiaal waarover u beschikt, klassikaal of individueel afgewerkt worden.

Quiz

Surf naar www.ikbeslis.be en start de quiz. Na elk antwoord toont de quiz het antwoord samen met wat uitleg.

Leg de leerlingen uit dat dit een website met informatie en tips over privacy is. Ze vinden hier niet alleen informatie over recht op afbeelding, maar ook over privacy en sociale netwerksites of privacy en smartphones. De website bevat ook heel wat informatieve en grappige filmpjes rond privacy. Ze kunnen er terecht voor al hun vragen of problemen rond privacy.

Lesoptie: webquest

U kan er voor kiezen om, in plaats van de quiz, uw leerlingen een webquest te geven. In deze webquest gaan de leerlingen zélf op zoek naar beeldmateriaal op het internet. De leerlingen (of groepen van leerlingen) hebben voor deze les optie toegang tot het internet nodig.

In deze webquest gaan de leerlingen op het internet actief op zoek naar voorbeelden die het recht op afbeelding schenden.

Geef iedere leerling het webquest-opdrachtblad. Dit document kunt u downloaden via www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Lesmateriaal.

De opdracht verbonden aan deze webquest is als volgt:

1. Zoek een foto van een publiek persoon die in de privésfeer werd gefotografeerd.
2. Zoek een video uit de huiselijke sfeer, die toch op het internet beland is.
3. Zoek een foto van iemand in een gênante situatie die hoogstwaarschijnlijk geen toestemming aan de fotograaf heeft gegeven om op het internet te verschijnen.
4. Zoek een video van een groep mensen waarbij het niet nodig is om aan iedereen afzonderlijk toestemming te vragen om hun afbeelding te mogen gebruiken.
5. Zoek een document of contactpagina dat je kan gebruiken als je recht op afbeelding geschonden is en je er iets aan wil doen.

De leerlingen moeten voor iedere foto of video die ze vinden motiveren waarom ze denken dat hun voorbeeld het recht op afbeelding schendt.

Het is niet altijd duidelijk op basis van een foto of een filmpje op zich, of het recht op afbeelding van de afgebeelde persoon geschonden wordt. Bij het overlopen van hun voorbeelden en de motivatie ervan, is dit een belangrijk aandachtspunt.

Zo is een op internet gepubliceerde foto van een publiek persoon in de privésfeer (opdracht 1) niet automatisch een schending van het recht op afbeelding. Wanneer deze foto bijvoorbeeld op de Twitteraccount of officiële website van de publieke persoon is gepubliceerd, is er geen schending van het recht op afbeelding. Ook voor opdracht 2 geldt dat het filmpje op zichzelf geen uitsluitel kan geven. Wanneer iedere in het filmpje voorkomende persoon zijn toestemming gegeven heeft voor het op internet plaatsen van de video, is er geen schending van het recht op afbeelding. Bijgevolg is de motivatie van de leerlingen voor de eerste 2 opdrachten zeer belangrijk.

Voorbeelden van documenten/contactpagina's die gebruikt kunnen worden bij schending van het recht op afbeelding zijn:

- www.facebook.com/help/contact/144059062408922
- www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/faq-themas/recht-van-verzet
- www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/node/245
- www.ikbeslis.be/contact

Benadruk evenwel dat in heel veel situaties van schending van het recht op afbeelding, je best eerst contact opneemt met de persoon die het beeldmateriaal heeft, gebruikt of verspreidt. Vraag deze persoon het beeldmateriaal niet langer te verspreiden en te verwijderen.

Lesdeel 6: besluit

Doel van dit lesonderdeel

Dit lesonderdeel heeft als doel om een overzicht te geven van de in deze les behandelde onderwerpen en belangrijkste inzichten. Tegelijk wordt kort aangegeven wat leerlingen die problemen in verband met het recht op afbeelding ervaren, kunnen doen.

De leerlingen hebben de vaardigheden verworven om

- het recht op afbeelding van andere personen te respecteren;
- zich bij problemen rond het recht op afbeelding tot de juiste hulpkanalen te wenden.

Verloop van dit lesonderdeel

Vraag aan de leerlingen wie van hen het kernprincipe van het recht op afbeelding kan vertellen.

Kernprincipe recht op afbeelding: voor het maken van elke menselijke afbeelding, maar ook voor het gebruik van die afbeelding is in principe steeds toestemming vereist van de afgebeelde persoon.

Vraag hen wat ze daarom bij het maken en gebruiken van foto's en filmpjes moeten doen om problemen te vermijden: vraag altijd toestemming als je een foto of filmpje van iemand wil maken gebruiken of delen.

Vraag hen vervolgens of er uitzonderingen zijn waarin je geen toestemming moet vragen:

- er is geen toestemming vereist wanneer het gaat om foto's en filmpjes
  - ◇ die een sfeerbeeld tonen;
  - ◇ van toevallige voorbijgangers;
  - ◇ van publieke personen;
  - ◇ van foto's voor persoonlijk, huishoudelijk gebruik;
- journalisten moeten niet altijd toestemming vragen voor het filmen en fotograferen van mensen. Of ze toestemming moeten vragen of niet hangt af van de nieuwswaarde van de foto of het filmpje.

Toon de leerlingen tot slot waar ze meer informatie kunnen vinden over dit thema:

- Surf naar www.ikbeslis.be > Jongeren > Foto's en filmpjes.
- Op deze website is ook heel wat andere informatie te vinden over ICT en privacy, zoals onder meer:
  - ◇ Kan ik een leerkracht zomaar toevoegen op facebook?
  - ◇ Hoe scherm ik mijn profielen goed af?
  - ◇ Mogen ouders of leerkrachten de gsm van hun kinderen/leerlingen controleren?
  - ◇ ...

Deel de samenvattende fiche over Recht op afbeelding uit (te downloaden via www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Lesmateriaal).

Lesoptie: wat te doen bij problemen?

U kan in dit zesde en laatste lesdeel ook dieper ingaan op de vraag “Wat als het fout gaat?”.

Vraag de leerlingen wat ze kunnen doen wanneer ze zonder hun toestemming gefilmd of gefotografeerd worden of wanneer zonder hun toestemming foto's of filmpjes van hen gebruikt of verspreid worden. Hieronder staan verschillende mogelijkheden (hoe meer naar onder in de opsomming, hoe zwaarder de actie).

Te ondernemen acties:

- Wil je geen foto of filmpje van jezelf laten maken? Aarzel dan niet om dat te zeggen tegen de fotograaf/cameraman.
- Je kan de persoon aanspreken die de foto of het filmpje heeft verspreid en hem vragen om het beeldmateriaal te verwijderen.
- Je kan de website waarop de foto of het filmpje is verspreid, contacteren en vragen om de foto of het filmpje te verwijderen.
- Je kan je ouders om hulp vragen.
- Je kan een leerkracht of de directie verwittigen wanneer je problemen hebt door medeleerlingen.
- Je kan contact opnemen met de Gegevensbeschermingsautoriteit.
- Je kan met je verhaal terecht bij de gerechtelijke instanties.

Bijlage 1: Achtergrondinformatie over het recht op afbeelding

Aan iedere persoon werd het recht op afbeelding, ook wel 'portretrecht' genoemd, toegekend. Dit betekent dat alleen de persoon zelf kan beslissen of van hem een afbeelding mag worden genomen en gebruikt. U moet daarom de toestemming vragen om een afbeelding te nemen. Eens u die toestemming hebt, wil dit nog niet zeggen dat u de genomen afbeelding mag publiceren of verspreiden. Beide staan los van elkaar. U moet dus voor elke handeling apart toestemming vragen.

Wat met de minderjarige

Het is voor u zeker belangrijk te weten dat de rechtspraak steeds vaker aanvaardt dat ook de minderjarige zelf toestemming mag geven als hij over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt. De huidige rechtspraak beoordeelt "voldoende onderscheidingsvermogen" volgens de concrete, feitelijke omstandigheden, maar dikwijls ligt de leeftijdsgrens tussen 12 en 14 jaar.

Bijzondere gevallen

Soms hebt u geen uitdrukkelijke toestemming nodig om beelden te schieten.

Dit is het geval voor:

- **de publieke plaats:** als een persoon zich in de openbaarheid begeeft, op een publieke plaats, geeft hij in feite zijn stilzwijgende toestemming. Die toestemming wordt dus afgeleid uit de feitelijke omstandigheden. Maar om een genomen foto of video verder te gebruiken of te reproduceren blijft de toestemming vereist, tenminste als de persoon het hoofdonderwerp vormt van de afbeelding. Staan er nu op het beeldmateriaal van een publieke plaats toevallig bepaalde personen, dan hebt u voor het verdere gebruik van het beeldmateriaal geen toestemming nodig. Bijvoorbeeld bij een foto van een monument waar toevallig enkele personen mee afgebeeld staan.
- **sfeerbeelden van een menigte:** ook beelden van een menigte vergen in principe geen toestemming, niet voor het maken ervan, noch voor het gebruik nadien, want ook hier is de weergave van de persoon bijkomstig.
- **publieke personen:** aan politici, acteurs, zangers, sportvedettes, enz. moet u geen toestemming vragen omdat hier het recht op informatie geldt. Een goed voorbeeld voor de scholen is bijvoorbeeld het bezoek van de Koning of van een Minister aan de school. Toch moet u er alsnog op letten dat enkele voorwaarden vervuld zijn:
  - ◇ zo moet de afbeelding van een publiek persoon een informatief doeleinde hebben. Het beeldmateriaal mag dus niet commercieel worden aangewend;
  - ◇ de afbeelding mag het recht op eerbiediging van het privéleven van de publieke persoon niet schenden. Om dit te beoordelen, wordt rekening gehouden met de concrete omstandigheden. Zo is bijvoorbeeld geen schending als de beelden werden genomen tijdens de uitoefening van een openbare activiteit, zoals het nemen van een foto tijdens een optreden van een bekende zanger. Wat wel problematisch zou zijn, is het nemen van een foto van diezelfde zanger en zijn winkelwagen in de supermarkt bij het winkelen.

Let op, sommige personen worden slechts tijdens een welbepaalde gebeurtenis als publieke persoon aanzien (bijvoorbeeld een getuige of een slachtoffer van een ramp of een misdrijf). De afbeelding van deze persoon moet dan ook gerelateerd zijn aan deze gebeurtenis en na verloop van tijd heeft de betrokkene het recht om vergeten te worden.

De privacywet

Beelden maken van een persoon is een verwerking van persoonsgegevens. Zodra er sprake is van een verwerking van persoonsgegevens, moet de privacywet worden toegepast. Dit betekent ook dat beelden van roerende en onroerende goederen niet onder de privacywet vallen, tenzij iemand zonder veel inspanningen op basis van de beelden van een woning of een auto een bepaalde persoon zou kunnen identificeren. In dat geval moet de privacywet wel worden toegepast.

Het principe: altijd toestemming vragen

De privacywet bepaalt dat alleen de persoon zelf kan beslissen of er beelden van hem mogen worden gemaakt en gebruikt. U hebt dus altijd de ondubbelzinnige toestemming nodig van de persoon die u wilt filmen of fotograferen.

Toestemming is de vrije, specifieke en op informatie berustende wilsuiting waarmee iemand de verwerking van zijn gegevens aanvaardt.

- **Vrije toestemming** wil zeggen dat er geen druk mag worden uitgeoefend om toestemming te verkrijgen.
- **Specifieke toestemming** houdt in dat de beelden voor geen ander doeleinde mogen worden verwerkt dan het doeleinde waarvoor toestemming werd gegeven.

Hoe toestemming krijgen?

Het hoeft daarom geen schriftelijke toestemming te zijn. Het belangrijkste is dat het gaat om een ondubbelzinnige toestemming. U kunt dus even goed een mondelinge toestemming krijgen. Ook met een stilzwijgende toestemming is niks mis. Dit is het geval wanneer iemand zich bewust laat fotograferen zonder zich hiertegen te verzetten.

Maar een mondelinge of stilzwijgende toestemming is natuurlijk moeilijk bewijsbaar. Het is dan ook omwille van de bewijslast aan te raden om zo veel mogelijk de schriftelijke toestemming te krijgen van de persoon die u op de gevoelige plaat wil vastleggen. Een goede en praktische manier is om een specifiek formulier voor te leggen over het maken en het gebruik van iemands afbeelding.

De Gegevensbeschermingsautoriteit raadt de scholen aan om gebruik te maken van een schriftelijke toestemming wanneer ze binnen de besloten kring van hun instelling gerichte beelden willen maken of gebruiken. Op het toestemmingsformulier schrijft u voor de gerichte beelden nauwkeurig de soorten foto's en filmpjes die gemaakt worden, de verspreidingsvorm (intern, extern, krantje, internet, e-mail, ...) en het doel. Meer informatie over dit toestemmingsformulier vindt u in bijlage 3.

Het is immers zo dat in een besloten kring een onderscheid wordt gemaakt al naargelang de beelden gericht of niet-gericht zijn. Wat nu precies “gericht” en “niet-gericht” is, hangt sterk af van de context en wordt geval per geval bekeken.

- Een “**gericht**” beeld slaat veeleer op
  - ◊ een beeld van een individu of;
  - ◊ een beeld waarin één of enkele personen tijdens een groepsactiviteit worden uitgelicht;
  - ◊ of wanneer voor een afbeelding geposeerd wordt. Een goed voorbeeld hiervan zijn de klassieke klasfoto’s of een individuele foto.
- Bij een “**niet-gericht**” beeld gaat het eerder om beeldmateriaal dat een algemene, spontane en niet geposeerde sfeeropname weergeeft zonder daaruit één of enkele personen eruit te lichten. Een groepsfoto van de klas tijdens een boswandeling of sportactiviteit is hier een voorbeeld van. Voor zulke beelden volstaat het dat u de betrokken personen/leerlingen inlicht over het feit dat dergelijke beelden zullen worden genomen, voor welk doel u dat doet en om welke publicatie het gaat.

En als het niet mogelijk is om toestemming te vragen? Zorg er dan voor dat u de beelden voldoende anoniem maakt.

De uitzonderingen

Er zijn een aantal gevallen waarin de toepassing van de privacywet geen toestemming vereist van de afgebeelde persoon voor het maken of gebruiken van zijn beeldmateriaal:

- Gelukkig moet u geen toestemming vragen als u beelden schiet voor uw eigen familiealbum of als u privéopnames maakt van de voetbalwedstrijd van uw zoon, een fuif of van het schoolfeest. De privacywet geldt dus niet als het gaat om beelden voor louter persoonlijke of huishoudelijke doeleinden.
  - ◊ Maar als u die beelden op internet zet, overstijgt dit de persoonlijke of huishoudelijke doeleinden. U verstrekt die beelden dan immers aan een onbeperkt aantal personen waardoor de privacywet weer van toepassing is. U zou dit euvel kunnen oplossen door te voorzien in een beveiligde website die alleen toegankelijk is voor uw familieleden of voor uw vrienden. Of u kunt de beelden per e-mail versturen maar dan enkel naar de gasten op een feest.
- Ook specifieke wetgeving kan het gebruik van beelden toestaan, zonder dat de afgebeelde persoon zijn toestemming moet geven. Een voorbeeld hiervan is het gebruik van een foto op de identiteitskaart. De Camerawet op haar beurt is de rechtsbasis voor de verwerking van beelden van bewakingscamera's.

- Indien het gebruik van een afbeelding noodzakelijk is om een taak van openbaar belang te vervullen, is voorafgaande toestemming evenmin noodzakelijk. Zo kan de politie bijvoorbeeld een folder verspreiden in de wijken van de gemeente met de foto van de desbetreffende wijk-agent.
- Wanneer het maken of gebruiken van beeldmateriaal noodzakelijk is voor de behartiging van een gerechtvaardigd belang van de maker van het beeldmateriaal of van derden aan wie het beeldmateriaal wordt doorgegeven, is toestemming van de afgebeelde persoon evenmin vereist. Om deze reden is het beeldmateriaal dat gemaakt en gebruikt wordt in het kader van journalistieke doeleinden niet altijd onderworpen aan de toestemming van de afgebeelde persoon. In deze gevallen moet het belang van de journalistiek om het publiek te informeren over bepaalde wantoestanden geval per geval worden afgewogen tegen het recht op bescherming van het beeldmateriaal van de afgebeelde persoon.

De gefotografeerde of gefilmde persoon heeft bepaalde rechten

De privacywet voorziet onder meer in:

- het **recht op informatie**: de persoon die u hebt gefilmd of gefotografeerd kan aan u vragen of u gegevens over hem bezit. U moet dan als verantwoordelijke van de verwerking laten weten welke gegevens u over hem hebt, waarom, welke soort gegevens dat zijn en wie die gegevens kan ontvangen;
- het **recht op toegang**: de persoon die u filmt of fotografeert mag altijd weet hebben van zijn gegevens. Maar u mag hem als verantwoordelijke ook spontaan, per brief of via de telefoon, laten weten dat u beelden over hem bezit en over welke beelden dat gaat.
- het **recht op verzet**: de gefilmde of gefotografeerde kan er zich altijd tegen verzetten dat u zijn afbeelding gebruikt, maar dan moet hij daar wel een ernstige reden voor hebben. Hij kan zich niet verzetten als de afbeelding is opgelegd door een wet of reglementaire bepaling, of als die noodzakelijk is voor de uitvoering van een overeenkomst waarbij hij partij is. Hij beschikt wel altijd over een recht op verzet tegen ongeoorloofd gebruik van zijn afbeelding als die gebruikt worden voor direct marketingdoeleinden (gepersonaliseerde reclame).

Journalistieke doeleinden

In een aantal gevallen kan de gefilmde of gefotografeerde persoon niet alle rechten inroepen. Dit is onder andere het geval bij een verwerking voor journalistieke doeleinden. De Privacywet voorziet er immers uitdrukkelijk in dat ze slechts beperkt van toepassing is indien persoonsgegevens verwerkt worden voor journalistieke doeleinden.

Zo bepaalt de Privacywet dat:

- journalisten gevoelige gegevens, gezondheidsgegevens en gerechtelijke gegevens mogen verwerken wanneer de persoonsgegevens publiek zijn gemaakt door de betrokken persoon of de gegevens te maken hebben met het publieke optreden van die persoon;
- een journalist de betrokken persoon niet moet informeren over de verwerking van zijn persoonsgegevens als het de bedoeling is bepaalde toestanden aan de kaak te stellen en onderzoeks- of undercoverwerk daarvoor noodzakelijk is;
- een journalist de betrokkene niet moet informeren over de verwerking van zijn persoonsgegevens of hem de kans geven zich ertegen te verzetten als dit zou betekenen dat een artikel of reportage dan niet meer gepubliceerd kan worden. Dat zou censuur impliceren;
- het bronnengeheim gerespecteerd moet worden: als een betrokken persoon informeren over de verwerking van zijn persoonsgegevens naar de informatiebron van de journalist zou leiden, dan moet de betrokkene dus niet op de hoogte gebracht worden.

Deze uitzonderingen hebben deels te maken met de uitoefening van het democratisch controlerecht door journalisten, de zogenaamde "waakhondfunctie" van de pers in een democratische samenleving. Dit controlerecht mag natuurlijk niet misbruikt worden: een artikel of reportage moet steeds van maatschappelijk belang zijn, in die mate dat een inbreuk op de privacywetgeving gerechtvaardigd is. Die deontologische afweging moet iedere journalist voor elk van zijn werkstukken opnieuw maken.

Een journalist, in het bijzonder een geaccrediteerde journalist of iedereen die een dergelijke rol vervult, kan op deze uitzonderingen een beroep doen in naam van de persvrijheid. Een ledenblad van bijvoorbeeld een vereniging of een schoolkrantje vallen met andere woorden niet onder deze uitzondering.

Meer informatie?

www.ikbeslis.be

www.gegevensbeschermingsautoriteit.be, privacythema "Recht op afbeelding".

Vindt u niet de informatie die u zoekt? Neem dan met de Gegevensbeschermingsautoriteit contact op via www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/nl/contact

Bijlage 2: Filmen op school, sexting en sharenting

In deze bijlage wordt kort ingegaan op enkele onderwerpen/situaties die onder de regelgeving rond het recht op afbeelding vallen. Het zijn situaties waarmee jongeren in hun leefwereld meer en meer geconfronteerd worden. Niet in het minst omdat velen onder ons steeds een camera op zak hebben, waarmee ze ogenblikkelijk ook alles wat ze ermee vastleggen online kunnen delen: de smartphone.

Filmen op school Leerlingen filmen de les

Het gebeurt dat leerlingen foto's of filmpjes maken van leerkrachten tijdens de les. Kan een leerkracht dit verbieden?

In principe is steeds de toestemming van de leerkracht vereist vooraleer hij gefotografeerd of gefilmd mag worden tijdens de les. Zonder deze toestemming mag een leerling geen beeldmateriaal maken van de les. Ook hier geldt dat toestemming voor het maken van beeldmateriaal niet automatisch de toestemming impliceert voor het verder gebruik of de verspreiding van dit beeldmateriaal. Dit betekent dat zelfs wanneer een leerkracht de toestemming geeft om zijn les te filmen, zodat de leerlingen de les thuis opnieuw zouden kunnen bekijken, leerlingen dit beeldmateriaal niet zomaar op internet mogen plaatsen.

Als leerkracht kunt u dan ook verbieden dat leerlingen u fotograferen of filmen tijdens uw les. Indien leerlingen uw verbod negeren, heeft u het recht te eisen dat het beeldmateriaal wordt gewist. Indien leerlingen uw verbod negeren, bekijkt u best met de schooldirectie wat de te nemen maatregelen zijn. We raden aan om rond het gsm-gebruik in de school duidelijke instructies te voorzien in het schoolreglement.

Hou er in ieder geval rekening mee dat de raadpleging van de inhoud van de gsm volgens de wet in principe enkel mag mits de houder van de gsm en alle andere personen die rechtstreeks of onrechtstreeks bij de communicatie betrokken zijn hun toestemming geven. Hier bestaan weliswaar enkele uitzonderingen op, maar die zijn heel specifiek en strikt gereguleerd en gelden enkel in heel uitzonderlijke omstandigheden. Over het algemeen zullen die uitzonderingen in schoolcontext niet kunnen worden ingeroepen. Bovendien is de houder van de gsm in een schoolcontext meestal een minderjarige. Indien het dan gaat om een minderjarige jonger dan 12-14 jaar die wordt geacht nog niet over voldoende onderscheidingsvermogen te beschikken, zal toestemming moeten worden gegeven door de ouders. Is de minderjarige ouder dan 12-14 jaar en heeft hij voldoende onderscheidingsvermogen, dan zal het de minderjarige zelf zijn die toestemming kan geven.

Leerkrachten filmen de les

Ook voor de leerkracht geldt dat hij, wanneer hij de les wil filmen, toestemming moet vragen aan iedereen die gefilmd wordt. De toestemming is echter niet voldoende, er moet ook een educatieve reden zijn om de les te filmen. Zo kan het bij een sportles interessant zijn om een oefening nadien te herbekijken en te analyseren. Het filmen van een les wiskunde, waar leerlingen gewoon oefeningen maken, heeft minder educatieve waarde. Hieruit vloeit dan ook verder dat het zelden nodig is om een volledige les te filmen. Het is beter om enkel het noodzakelijke te filmen.

Uitzonderingen

Toch bestaan er ook uitzonderingen op de regel dat toestemming steeds vereist is. We denken hierbij aan toepassingen zoals Bednet, waardoor langdurig of chronisch zieke leerlingen de les van thuis uit kunnen volgen.

Bij deze toepassing wordt gebruik gemaakt van een in de klas geïnstalleerde webcam die de les filmt, zodat de leerling thuis een beeld van de klas heeft. In dit geval is geen toestemming van de leerkracht of leerlingen vereist, omdat hier het recht op privacy van de leerkrachten en leerlingen minder zwaar doorweegt dan het belang die de zieke leerling heeft om onderwijs te genieten. Alle betrokken partijen moeten evenwel geïnformeerd worden over deze verwerking van persoonsgegevens.

Deze uitzondering geldt enkel voor het doeleinde om de zieke leerling onderwijs te laten genieten. Dit betekent dat de beelden zonder toestemming van de gefilmde personen niet gebruikt mogen worden voor een ander doeleinde (bijvoorbeeld promotie van Bednet). De beelden mogen zonder toestemming van de gefilmde personen evenmin bewaard of verspreid worden.

Filmen tijdens pauzes

Dit mag uiteraard enkel als de school het gebruik van een smartphone toelaat. Het is als school dan ook belangrijk om steeds helder te bepalen wanneer dit wel of niet mag. Dit gebeurt best in het schoolreglement, zodat het ook voor leerlingen duidelijk is.

Mogen de leerlingen of leerkrachten (op bepaalde momenten) gebruik maken van hun smartphone, dan dienen ze wel nog steeds de regels van het recht op afbeelding te respecteren. Ook daarbij is de toestemming een van de belangrijkste principes.

Bewakingscamera's op school

Er spelen nogal wat motieven mee om in de scholen bewakingscamera's te plaatsen. De fysieke veiligheid van de leerlingen en leerkrachten bewaken bijvoorbeeld of om vandalisme, diefstal en andere misdrijven te voorkomen. Bewakingscamera's zie je tegenwoordig overal en steeds vaker ook op de scholen.

Dat scholen bewakingscamera's plaatsen is al langer bekend, maar camera's gebruiken om de leerkrachten hun reputatie te beschermen of om na te gaan of het schoolreglement niet met de voeten wordt getreden, is een nieuwe wending. Hoe dan ook, recente gebeurtenissen maken dat geen enkele school het zich nog kan veroorloven om onverschillig te staan tegenover deze problematiek. Vroeg of laat komt de kwestie van camera's op de agenda te staan, is het niet onder druk van de leerkrachten, dan wel omdat de ouders er naar vragen.

Het is daarom nuttig deze privacygevoelige materie uit te diepen, de verschillende mogelijkheden af te tasten en na te gaan wat wettelijk is toegestaan en wat niet.

Omdat het onderwerp “bewakingscamera’s op school” geen onderwerp van deze les rond recht op afbeelding vormt, verwijzen we voor meer informatie rond dit onderwerp graag door naar onze website voor leer informatie: www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Privacy op school > Camera’s op school.

Sexting

‘Sexting’ is het versturen van seksuele berichtjes via sms, sociale media of telefoondiensten, zoals Skype. Die berichtjes kunnen dus tekstberichtjes zijn, maar evengoed ook een seksueel getinte foto of een filmpje. Zo’n seksueel berichtje heet simpelweg een ‘sext’.

Sexting is op zich helemaal niet zo erg. Jongeren experimenteren nu eenmaal graag, ook op seksueel vlak. Maar ze moeten zich enerzijds wel bewust zijn dat sexting ook privacyrisico’s met zich meebrengt. Anderzijds moeten ze er zich ook van bewust zijn dat ook hier het recht op afbeelding geldt. Een sext doorsturen zonder toestemming van de afgebeelde persoon kan dus niet.

Jongeren moeten ook weten dat het online zetten en/of vervolgens downloaden van sexts met minderjarigen als kinderpornografie - én dus als een strafbaar feit - beschouwd worden. Zelfs als jongeren dat zelf doen. Het onderling maken en versturen van sexts, wordt - op voorwaarde dat er onderlinge toestemming is - door een rechter niet noodzakelijk als kinderpornografie beschouwd.

Sharenting

Sharenting is niets meer dan het delen van foto's en filmpjes van kinderen of kleinkinderen op sociale media door hun (groot)ouders, vaak zonder dat zij hiermee hebben ingestemd.

Kinderen, ook al zijn ze minderjarig, hebben een recht op afbeelding. Omdat het centraal principe van het recht op afbeelding berust op toestemming, zowel voor het nemen als voor het verspreiden van beeldmateriaal, moet een (groot)ouder dus in principe steeds eerst de toestemming vragen aan zijn (klein)kind vooraleer ervan beeldmateriaal online te zetten.

In de gevallen dat het kind zelf nog geen toestemming kan geven, zoals een baby, een kleuter of een kind jonger dan 12-14 jaar kan zelf nog geen toestemming geven, doen de ouders dat in zijn of haar plaats. En dit kan het kind later zuur opbreken, wanneer vriendjes de soms onschuldige maar vanuit het standpunt van het kind soms gênante foto's online terugvinden. En dit terwijl ze wellicht de grootste moeite doen om hun (online) reputatie in goede banen te leiden. Vanuit 'ik beslis' stellen we in verband met 'sharenting' dan ook volgende gouden regel voorop: bezint eer je begint! We raden ouders van oudere kinderen (ouder dan 12-14 jaar) ook aan om over het (online) delen van foto's te praten alvorens beeldmateriaal te online te zetten.

Meer informatie

Surf naar www.ikbeslis.be voor meer informatie over de onderwerpen 'filmen van de les', 'sexting' en 'sharenting'.

Bijlage 3: Het toestemmingsformulier

Een toestemming voor het gebruik van een foto moet niet schriftelijk gebeuren, maar het gebruik van een toestemmingsformulier kan problemen vermijden. Het is daarom dat de Gegevensbeschermingsautoriteit een schriftelijke toestemming bij het nemen of gebruiken van gerichte beelden in het kader van een besloten kring (bijvoorbeeld school, sportclub, ...) aanbeveelt.

Meer informatie vindt u in de aanbeveling uit eigen beweging inzake de verspreiding van beeldmateriaal van de Gegevensbeschermingsautoriteit (nummer 02/2007), te raadplegen via de website van de Gegevensbeschermingsautoriteit (www.gegevensbeschermingsautoriteit.be). De randnummers 38 en 39 handelen specifiek over het werken met een toestemmingsformulier.

OPGELET

Wanneer u of uw school de afbeeldingen wil gebruiken buiten de in het toestemmingsformulier omschreven publicatievormen, moet opnieuw toestemming gevraagd worden aan

Bijlage 4: Wie wordt geflitst?

“Wie wordt geflitst?” is een educatief spelelement om het recht op afbeelding in de praktijk om te zetten. Het doel van dit educatief spelelement is om het recht op afbeelding te introduceren op een voor jongeren concrete en begrijpbare manier. Via eenvoudige buttons wordt de basis van het recht op afbeelding meteen in de praktijk toegepast.

De buttonstickers zijn (tot 100 personen) gratis te bestellen via www.ikbeslis.be/bestel

Doel

Het doel van dit educatief spelelement is om het recht op afbeelding te introduceren op een voor jongeren concrete en begrijpbare manier. De jongeren leren dat er toestemming nodig is voor het maken en verspreiden van foto's en filmpjes, en dit zowel als ze zelf foto's nemen als wanneer er een foto van hen wordt gemaakt.

Via eenvoudige buttons wordt deze basis van het recht op afbeelding meteen in de praktijk toegepast. Bij het beslissen over welke button hij/zij draagt, denkt de jongere na over de basisvragen van het recht op afbeelding:

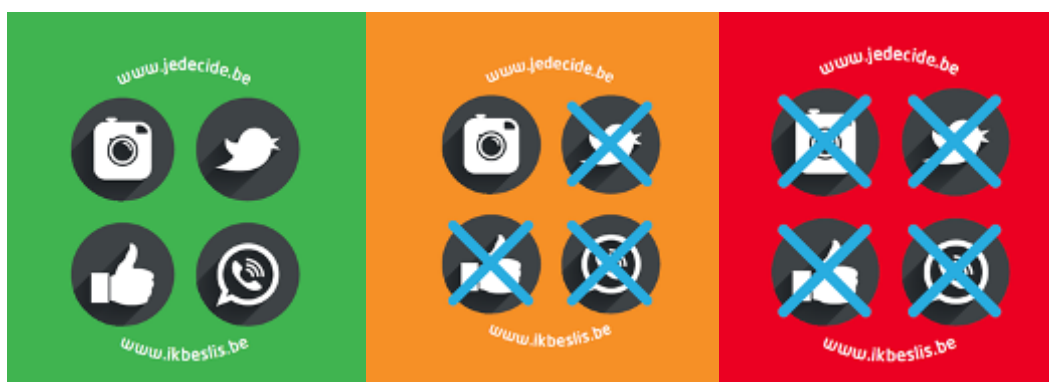
- Wil ik dat een foto genomen wordt?
- Wil ik dat een foto van mij verspreid wordt?

De jongere ziet meteen ook dat niet iedereen dezelfde keuzes maakt. Zo wordt aangetoond dat er best altijd op voorhand wordt gevraagd of men beeldmateriaal mag maken en verspreiden.

Instructies Voorafgaand

Informeer u allereerst uitgebreid over het recht op afbeelding. Kort gesteld is de kern van het recht op afbeelding het principe van de toestemming: je mag enkel foto's of filmpjes van andere personen maken en verspreiden als je hiervoor, best vooraf, de toestemming van de afgebeelde persoon of personen hebt. In dit lespakket of op de website www.ikbeslis.be vindt u de nodige achtergrondinformatie.

Het educatief spelelement “Wie wordt geflitst?” wordt gespeeld aan de hand van 3 gekleurde buttons (rood, oranje en groen).

De betekenis van de buttons:

- **Rood:** neem geen foto's van mij.
- **Oranje:** je mag foto's nemen van mij, maar je mag deze niet verspreiden.
- **Groen:** je mag foto's nemen van mij en je mag ze **op de afgesproken manier** verspreiden/gebruiken.

Om het spel volledig tot zijn recht te laten komen, zorgt u dus best voor een fotograaf tijdens de les. Zo heeft de keuze van button een echte impact voor uw leerlingen. Indien u met een fotograaf werkt, dan bepaalt u op voorhand best ook hoe u de foto's van de leerlingen met een groene button zult gebruiken.

De fotograaf kan uzelf, (een) leerling(en) of een derde persoon zijn.

Tijdens de les

Aan het begin van uw les geeft u de leerlingen de uitleg over de verschillende buttons. Een makkelijke visuele voorstelling kan met bijgevoegd kaartje van het verkeerslicht. Iedere leerling ontvangt een rode, oranje en groene button.

De leerlingen krijgen de tijd om te beslissen welke button ze willen dragen. Aan de hand van deze button weet de fotograaf of er van een leerling een foto mag genomen worden en of deze later verspreid mag worden op de vooraf bepaalde plaats(en).

U kan tijdens uw les ook de concrete vraag stellen naar het waarom achter de keuze voor een bepaalde button. Dit kan als basis voor een klasdiscussie dienen. Het is ook belangrijk om leerlingen toe te laten om van button te veranderen, moesten ze dit willen.

Na de les

Verspreid de foto's op de afgesproken manier. Het is belangrijk dat u zich hier aan houdt omdat de toestemming die door middel van de groene button werd gegeven specifiek is. Dit wil zeggen dat uw leerlingen u de toestemming hebben gegeven om hun foto's gemaakt tijdens de les voor het afgesproken doeleinde te gebruiken (bijvoorbeeld ophangen in klas). Gebruikt of verspreidt u de foto's toch op een anderen manier, dan begaat u in feite een inbreuk op het recht op afbeelding.

Bijlage 5: alternatieve cases

Het verhaal van Charlotte

Charlotte (16) heeft een relatie met Simon (16). In het weekend ziet ze Simon niet omdat hij dan bij zijn vader verblijft, die ver weg woont. Ze mist Simon en stuurt hem via snapchat enkele naaktfoto's, zo kunnen ze samen toch nog wat plezier maken. Wanneer Charlotte maandagochtend op school komt, vragen medeleerlingen of ze voor hen ook een "showke" wilt geven. Ze ontdekt dat Simon haar foto's heeft doorgestuurd naar zijn vriend Jay. Jay heeft de foto's op de Facebookpagina "Sexy Charlotte" geplaatst.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Simon stuurt de foto's van Charlotte door naar zijn vriend Jay, maar Charlotte heeft Simon geen toestemming gegeven dit te doen.
  - ◇ Jay verspreidt de foto van Charlotte op Facebook zonder haar toestemming.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - ◇ Simon had Charlotte moeten vragen of hij haar foto mocht doorsturen naar Jay. Jay had op zijn beurt aan Charlotte de toestemming moeten vragen om de foto op internet te zetten.

Het kapsalon

Shauni (17) loopt stage bij een kapsalon. Onlangs probeerde ze een nieuw opsteek-kapsel uit bij één van de klanten, Svetlana. Ze vraagt aan Svetlana of ze van haar kapsel een aantal foto's mag nemen voor haar stageportfolio. Svetlana zegt dat ze dit mag doen. Shauni neemt vanuit verschillende perspectieven enkele foto's van het kapsel. Een jaar later opent Shauni haar eigen kapsalon. Om het nieuwe kapsalon wat meer bekendheid te geven, maakt ze een Facebookpagina aan. Ze besluit om op deze pagina een soort van portfolio bij te houden: verschillende foto's van kapsels die ze zelf creëerde. Ze plaatst de foto's van Svetlana op de Facebookpagina van haar kapsalon. Een paar dagen later komt Svetlana boos haar kapsalon binnen.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Shauni heeft de foto's van Svetlana zonder haar toestemming op de Facebookpagina van haar kapsalon geplaatst;
- Wat had er moeten gebeuren?
  - ◇ Svetlana heeft enkel toestemming gegeven voor het nemen van de foto's om in haar stageportfolio te gebruiken. Svetlana heeft geen toestemming gegeven om de foto's van haar op internet te zetten. Shauni had haar ook toestemming moeten vragen om de foto's voor haar Facebookpagina te gebruiken.

De photoshopper

Igor (17) is net begonnen met Photoshop en zoekt een foto van een slachtoffer om zijn skills op uit te testen. Zijn vriendin Sofia geeft hem via Facebook een foto van Mohammed, de 'schoolnerd'. Igor voegt een tovenaarsstaf toe op de foto, plakt het World of Warcraft-logo er boven, doet nog wat kleine aanpassingen, en post de foto op Facebook. Mohammed blijft op de bewerkte foto herkenbaar.

De foto gaat (virtueel) de school rond en lokt heel wat reactie uit. De leerlingen lachen Mohammed uit. Igor beseft dat hij te ver gegaan is, en krijgt uiteindelijk spijt. Hij haalt de foto offline en excuseert zich bij Mohammed.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Sofia en Igor hebben geen toestemming van Mohammed om zijn foto te gebruiken. Igor heeft geen toestemming van Mohammed om de bewerkte foto te publiceren op Facebook.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - ◇ Sofia en Igor hadden Mohammed op de hoogte moeten brengen van hun plannen en zijn toestemming moeten vragen om de foto te gebruiken én om hem daarna te delen met andere mensen. Igor heeft wel de goede reflex om alles offline te halen en zich te excuseren, maar de hele situatie had voorkomen kunnen worden door eerst met Mohammed te praten.

Het verhaal van Bram

Bram (16) raakt heel dronken op een feestje en moet overgeven. Zijn vriend Wouter (16) ziet dat en neemt snel een foto. Als hij de foto thuis uploadt naar Facebook, ziet ook zijn zus Marie (15) de foto. Ze moet lachen en wil de foto gebruiken voor een artikel in de schoolkrant.

Wanneer Bram op school komt, spreekt iedereen hem aan over zijn dronken avond. Hij weet zelf niets meer, maar 123 vrienden hebben zijn foto al geliked. Op de koop toe staat zijn foto ineens in de schoolkrant en roept de directeur hem op het matje. Bram krijgt een flinke preek over de gevaren van onbepaald alcoholgebruik en ook zijn moeder wordt ingelicht.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - Wouter plaatst de foto van Bram op Facebook zonder Bram toestemming te vragen.
  - Marie gebruikt zonder toestemming van Bram zijn foto.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - Zowel Wouter als Marie moeten Bram zijn toestemming hebben om de foto respectievelijk op Facebook te plaatsen en in de schoolkrant te gebruiken.

De leerkracht op film

Tom (15) verveelt zich in de les. De leerkracht fysica, bijnaam “de spast”, heeft altijd zeer grappige gelaatsuitdrukkingen wanneer hij iets uitlegt. Tom neemt zijn gsm en filmt een stukje van de les. 's Avonds voegt hij grappige commentaar toe aan het filmpje en zet hij het op Youtube.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Tom filmt de leerkracht fysica zonder de leerkracht toestemming te vragen.
  - ◇ Tom zet het bewerkte filmpje online zonder de toestemming van de leerkracht.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - ◇ Tom had eerst twee keer toestemming moeten vragen aan de leerkracht: toestemming om hem tijdens de les te filmen en toestemming om het filmpje achteraf te bewerken en op internet te zetten.

Het familiefeest

Het is feest want de opa van Lisa (16) is jarig. Lisa is de fotograaf van dienst op het feest. Ze neemt foto's van alle aanwezigen op het feest. Tijdens het weekend print Lisa de foto van haar opa met zijn verjaardagstaart. Ze plaatst de foto in een kader en zet deze op de kast in de woonkamer van haar huis. Omdat ze het zo een mooie foto vindt, zet ze de foto ook op haar blog.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Lisa zet de foto van haar opa zonder zijn toestemming op het internet. Dit mag ze niet doen zonder zijn toestemming.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - ◇ Lisa had haar opa eerst toestemming moeten vragen voor ze de foto online plaatste.

Extra vraag bij deze case

Moet Lisa aan haar opa toestemming vragen om zijn foto in een kader in de woonkamer te plaatsen?

Lisa heeft hiervoor geen toestemming nodig, omdat de foto louter gebruikt wordt voor familiale privédoeleinden zoals een familiealbum.

Op het potje

De mama van Eline is zo trots dat Eline voor de eerste keer op potje is gegaan. Ze trekt een foto van haar oogappel op het potje en post deze op haar facebookpagina om dit moment met haar Facebookvrienden te delen.

Vragen:

- Wat gaat er fout?
  - ◇ Vanuit juridisch standpunt gaat er niets fout. De mama van Eline mag deze foto nemen en op internet zetten. Omdat Eline nog te jong is om zelfstandig toestemmingen te geven zijn het haar ouders die dit in haar plaatst doen. Men kan zich wel de vraag stellen of ouders zomaar alles moeten delen m.b.t. hun kinderen.
- Wat had er moeten gebeuren?
  - ◇ Ouders delen graag de mijlpalen: “Kijk wat ons kleintje nu al kan!”. Maar hoe je het ook draait of keert, een foto op het potje lijkt nu misschien lief en schattig, maar is op latere leeftijd gewoon gênant. Leuk voor het familiealbum, maar moet die écht online?

Enkele redenen om het niet te doen kunnen zijn:

1. Niet elk beeld is even onschuldig is als het lijkt (vb. naaktfoto van een kind);
2. Kinderen blijven misschien ook graag anoniem, en moeten hier later zelf kunnen over beslissen;
3. Online beelden – eens gepubliceerd – zijn vaak moeilijk te verwijderen;
4. Hoewel ouders het vaak leuk vinden om foto's te delen, is dit misschien niet zo leuk voor zoon- of dochterlief (gênante foto's).

Opmerking bij deze case

Deze case geeft meer aanleiding tot discussie dan de overige cases. Dit komt omdat de mama van Eline effectief zelf kan beslissen over het beeldmateriaal van haar dochter. Eline is immers nog niet in staat om hier zelfstandig over te beslissen. De morele vraag die zich stelt is of je als ouder zomaar alles kan/moet delen, ook als de wet dit toelaat. Is er een grens? En zo ja, waar ligt deze?

Wanneer kinderen oud genoeg zijn, mogen ook hun ouders niet zomaar foto's en filmpjes van hen op het internet plaatsen. Een goede tip voor zowel ouders als jongeren is om met elkaar in gesprek te gaan over hoe hun ouders met hun foto's en filmpjes omgaan. Wanneer een kind oud genoeg is, hangt af van de maturiteit van het kind. In de rechtspraak legt men deze grens rond de 12-14 jaar.

Bijlage 6: Samenvattende fiche

Hieronder vindt u de inhoud van de samenvattende fiche. U kunt deze fiche downloaden op onze website <https://www.ikbeslis.be> > Ouders & leerkrachten > Lesmateriaal

Het recht op afbeelding = toestemming vragen om foto's en filmpjes te maken, te gebruiken en te verspreiden

Het **recht op afbeelding** is een recht waarbij je voor elke menselijke afbeelding, maar ook voor het gebruik van die afbeelding, **toestemming** moet krijgen van de afgebeelde persoon.

Wie heeft dit recht op afbeelding?

- ⇒ IEDEREEN! Kinderen zonder onderscheidingsvermogen (dit zijn kinderen tot 12-14 jaar) kunnen zelf geen toestemming geven. Voor deze kinderen geven hun ouders toestemming.

Foto's en filmpjes.... Maak, gebruik en verspreid ze niet zonder toestemming van de afgebeelde persoon! Wat bedoelen we?

- ⇒ Maak geen foto van een leerkracht zonder zijn of haar toestemming.
- ⇒ Post niet zomaar een gek filmpje van een klasgenoot op Facebook.
- ⇒ Verstuur geen foto's van een leider in de jeugdbeweging via Snapchat zonder zijn toestemming.

Opgelet! Toestemming geven om gefotografeerd of gefilmd te worden wil niet zeggen dat je toestemming geeft om de foto of het filmpje achteraf ook te gebruiken en te verspreiden.

Wil je een foto van iemand maken en deze achteraf op Instagram plaatsen?

- ⇒ Vertel dan die persoon dat je zijn of haar foto op het internet wilt plaatsen. Respecteer het verbod wanneer hij of zij je geen toestemming geeft.

Wanneer is er geen toestemming nodig?

Wanneer je foto's of filmpjes maakt, gebruikt en verspreidt van

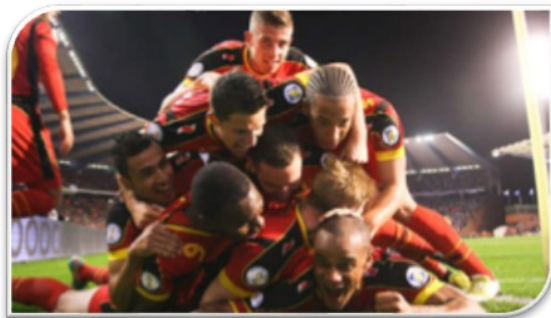
sfeerbeelden of grote massa mensen

(bijvoorbeeld filmen van toeschouwers tijdens een popconcert, zonder in te zoomen op bepaalde toeschouwers)

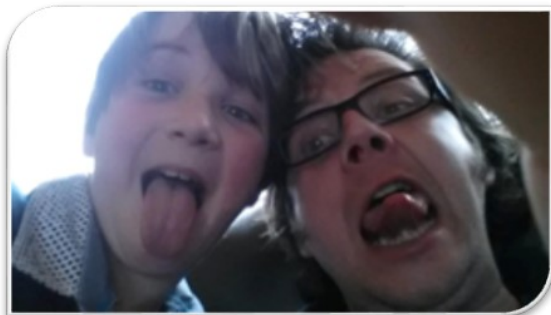
toevallige voorbijgangers

(bijvoorbeeld een foto van de Eiffeltoren waarop mensen toevallig te zien zijn)

publieke personen

(bijvoorbeeld een foto van de Rode Duivels tijdens hun wedstrijd of training en de foto wordt niet gebruikt om er geld mee te verdienen)

foto's voor persoonlijk, huishoudelijk gebruik

(bijvoorbeeld een selfie met je vader, die je niet op internet zet)

En journalisten?

Journalisten moeten niet altijd toestemming vragen voor het filmen en fotograferen van mensen. Of ze toestemming moeten vragen of niet hangt af van de nieuwswaarde van de foto of het filmpje.

Wat te doen bij problemen?

- Wil je geen foto/filmpje van jezelf laten nemen? Aarzel dan niet om dat te zeggen tegen de fotograaf/cameraman.
- Je kan de persoon aanspreken die de foto of het filmpje heeft gemaakt en hem vragen om het beeldmateriaal te verwijderen.
- Je kan je ouders om hulp vragen.
- Je kan een leerkracht of de directie verwittigen wanneer je problemen hebt door medeleerlingen.
- Je kan contact opnemen met de Gegevensbeschermingsautoriteit.
- Je kan met je verhaal terecht bij de gerechtelijke instanties.

Meer informatie?

Surf naar www.ikbeslis.be > Ouders & leerkrachten > Foto's en filmpjes

Bijlage 7: over 'ik beslis'

'ik beslis' is een initiatief van de Gegevensbeschermingsautoriteit (GBA) met als doel het informeren en sensibiliseren van kinderen en jongeren inzake het omgaan met persoonsgegevens van zichzelf en van anderen. De GBA is een onafhankelijk orgaan dat erop toeziet dat de privacy wordt beschermd bij de verwerking van persoonsgegevens.

Het centrale informatieproduct van 'ik beslis' is haar website www.ikbeslis.be. Deze website bevat informatie rond de bescherming van persoonsgegevens op maat van verschillende doelgroepen.

De website www.ikbeslis.be en alle projecten van 'ik beslis' zijn erop gericht jongeren te tonen hoe ze zich een privacyvriendelijke attitude kunnen toe-eigenen, voor zichzelf maar ook ten aanzien van de anderen. Het ondersteunend team achter het 'ik beslis'-project bestaat uit een groepje medewerkers van de GBA, allen met verschillende achtergrond maar met één gemeenschappelijke overtuiging: jongeren moeten worden gestimuleerd bij de ontwikkeling van hun privacyreflex.

De website www.ikbeslis.be behandelt thema's zoals sociale netwerksites, smartphones en tablets, recht op afbeelding, internet, leerlingengegevens, camera's op school, ... Daarnaast zijn er ook kant en klare lespakketten te downloaden en wordt er doorverwezen naar interessante websites met meer informatie. Dit alles wordt vergezeld van grappige en informatieve filmpjes.

Visie 'ik beslis'

De bescherming van de privacy van kinderen en jongeren vertrekt vanuit een bewustzijn van het belang van privacy en de bescherming ervan bij de kinderen en jongeren zelf.

De wereld staat niet stil, zij verandert voortdurend. Dit creëert nieuwe mogelijkheden en uitdagingen. Vandaag nemen technologische ontwikkelingen met en voor de verwerking van persoonsgegevens in deze wereld een belangrijke plaats in, ook in de leefwereld van kinderen en jongeren. Technologie is een verrijking van hun leefwereld. Toch worden technologische ontwikkelingen vaak als een bedreiging beschouwd voor de privacy. Aan elke gegevensverwerking zijn immers risico's verbonden op het vlak van privacybescherming. Wanneer er echter bewust en verantwoordelijk wordt omgegaan met persoonsgegevens van zowel zichzelf als van anderen, kunnen kinderen, jongeren en hun ouders vertrouwen hebben in deze nieuwe technologieën en genieten van de vele positieve mogelijkheden die zij bieden.

'ik beslis' is dan ook gefundeerd op het uitgangspunt dat de bescherming van de privacy van onze kinderen en jongeren pas dan kan slagen wanneer zij zich bewust zijn van hun eigen privacy en van die van anderen.

Missie 'ik beslis'

Onze missie is om elk kind en elke jongere enerzijds bewust te maken van zijn of haar privacy en anderzijds bewust te laten omgaan met persoonsgegevens van zichzelf en van anderen.

'ik beslis' is gefundeerd op het uitgangspunt dat de bescherming van de privacy van onze kinderen en jongeren pas dan kan slagen wanneer zij zelf bewust zijn van hun privacy.

'ik beslis' wil dit bewustzijn bij kinderen en jongeren verwezenlijken door enerzijds kinderen en jongeren te sensibiliseren voor een bewust en veilig omgaan met persoonsgegevens van zichzelf en van anderen, anderzijds door hét informatiepunt inzake de bescherming van persoonsgegevens van kinderen en jongeren te zijn.

Omdat ook ouders en scholen met heel wat vragen zitten rond de privacy van hun kinderen en leerlingen, willen we ook voor hen een bron van informatie zijn. 'ik beslis' wil hen daarenboven ook, als voornaamste actoren in de opvoeding van kinderen en jongeren, stimuleren om bij te dragen aan de bewustwording rond privacy bij kinderen en jongeren.

Omdat de informatienoden bij kinderen en jongeren niet dezelfde zijn als die van hun ouders of school, focust ik beslis op drie specifieke doelgroepen. Op deze manier wil 'ik beslis' elke doelgroep gericht informeren en begeleiden in het privacybewustwordingsproces bij kinderen en jongeren. 'ik beslis' streeft ernaar om zijn missie in samenwerking met haar doelgroepen te verwezenlijken. De voornaamste doelgroepen van ik beslis zijn:

- Jongeren
- Ouders
- Leerkrachten

'ik beslis' staat positief tegenover nieuwe technologische ontwikkelingen en wil kinderen, jongeren, ouders en hun scholen er op een privacyvriendelijke manier mee leren omgaan. 'Ik beslis' benadrukt bij de verwezenlijking van zijn missie dan ook steeds de vele positieve aspecten die technologische ontwikkelingen met zich meebrengen, op voorwaarde dat de gebruiker zich verantwoord(elijk) gedraagt tegenover zijn eigen gegevens en die van anderen. Nieuwe technologieën zijn immers een bron van nieuwe mogelijkheden die kunnen bijdragen aan het welzijn en de welvaart in onze maatschappij.

Gustave de Egel

Gustave de Egel is de mascotte van 'ik beslis'. Samen met hem ontdekken de jongeren op onze website wat (online) privacy betekent, waarom het belangrijk is om deze te beschermen en hoe je dit nu het best kan doen!

ik beslis

JONG EN BEWUST VAN MIJN PRIVACY

Gegevensbeschermingsautoriteit

Drukpersstraat 35
1000 Brussel

contact@apd-gba.be
www.gegevensbeschermingsautoriteit.be